

PRISPEVEK KATEDRE ZA PRAVO K ZNANSTVENEMU RAZISKOVANJU NA PODROČJU POLICIJSKEGA PRAVA IN KAZENSKEGA PRAVOSODJA

BENJAMIN FLANDER, MIROSLAV ŽABERL, LANA CVIKL,
BOJAN TIČAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
benjamin.flander@um.si, miroslav.zaberl@gmail.com, lana.cvikl@um.si,
bojan.ticar@um.si

Povzetek V prispevku podajamo strnjen prikaz najpomembnejših raziskovalnih ugotovitev iz izbranih znanstvenih del članov Katedre za pravo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja. Zasedba katedre se je v zadnjem desetletju in pol raziskovalno posvečala predvsem pravni ureditvi pooblastil in prisilnih sredstev policije, nadzoru nad policijo, kazenskemu pravosodju, kazenskemu pravu in predkazenskemu postopku, kaznovalni politiki in izvrševanju kazenskih sankcij, s posebnim poudarkom na varovanju temeljnih pravic zaprtih oseb. Na področjih teorije policijskega (pooblastilnega) prava, človekovih pravic in izvrševanja kazenskih sankcij ter kritične teorije prava (tj. njene aplikacije na področju kazenskega prava in kazenskega pravosodja) so člani katedre prispevali temeljna znanstvena dela. Znanstvene monografije, članki in druga znanstvena dela članov katedre so bila objavljena v uglednih domačih in tujih publikacijah, ki so izšle pri uveljavljenih slovenskih in mednarodnih založbah.

Ključne besede:

policijsko pravo,
kazensko
pravosodje,
katedra za pravo,
Fakulteta za
varnostne vede,
Univerza v
Mariboru

CONTRIBUTION OF THE DEPARTMENT OF LAW TO SCIENTIFIC RESEARCH IN POLICE LAW AND CRIMINAL JUSTICE

BENJAMIN FLANDER, MIROSLAV ŽABERL, LANA CVIKL,
BOJAN TIČAR

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
benjamin.flander@um.si, miroslav.zaberl@gmail.com, lana.cvikl@um.si,
bojan.ticar@um.si

Abstract The paper provides a condensed presentation of the most important research findings from the selected scientific works of members of the Department of Law at the Faculty of Security Sciences of the University of Maribor in the field of police law and criminal justice. In the last decade and a half, the staff of the chair has devoted their research mainly to the legal regulation of powers and coercive measures of the police, control over the police, criminal justice, criminal law and pre-trial proceedings, penal policy, and the enforcement of criminal sanctions. In the areas of police powers, human rights and the enforcement of criminal sanctions, as well as critical legal theory, the members of the department contributed fundamental scientific works. Scientific monographs, articles and other scientific works of the members of the department were published in esteemed domestic and foreign publications published by established Slovenian and international publishing houses.

Keywords:
police law,
criminal justice,
department of law,
Faculty of Criminal
Justice and
Security,
University of
Maribor

1 Uvod

Katedra za pravo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) je kot samostojna organizacijska enota nastala leta 2009. Tega leta so bili z organizacijskim sklepom Senata UM FVV na fakulteti ustanovljeni trije oddelki. Katedra za pravo je bila oblikovana kot samostojna organizacijska enota znotraj Oddelka za družboslovne in humanistične vede UM FVV. Pred tem je bilo pravo eno od področij, ki so bila zajeta v pedagoško in raziskovalno delo interdisciplinarne Katedre za družboslovne vede UM FVV.

Katedra za pravo deluje na zaokroženem delu študijskega in raziskovalnega področja prava, ki ga v okviru izvajanja interdisciplinarnih študijskih programov in znanstvenoraziskovalne dejavnosti v skladu s svojo strategijo in poslanstvom razvija UM FVV. Organizirana je bila zaradi usklajevanja in razvijanja izobraževalnega in s tem povezanega znanstvenoraziskovalnega dela na pravnih področjih, ki so vsebinsko povezana s področjem varnosti in varstvoslovja.¹ Katedra za pravo je imela v času nastajanja tega prispevka štiri aktivne člane, od tega tri redne člane in enega zunanje člana.²

Znanstveno raziskovanje in objavljanje izsledkov znanstvenoraziskovalnega dela članov katedre je bilo v zadnjem desetletju in pol najbolj plodno na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja. Člani katedre so znanstvenoraziskovalno ter tudi strokovno in ekspertno delo izvajali v okviru mednarodnih in nacionalnih temeljnih in aplikativnih raziskovalnih projektov, notranjih raziskovalnih projektov na UM FVV in individualnega raziskovalnega dela. Področja, ki se jim zasedba katedre najbolj posveča, so pravna ureditev pooblastil in prisilnih sredstev policije, nadzor nad policijo, kazensko pravosodje, kazensko pravo in predkazenski postopek, kaznovalna politika in izvrševanje kazenskih sankcij, s posebnim poudarkom na varovanju temeljnih pravic zaprtih oseb. Izsledke

¹ Poslanstvo Katedre za pravo UM FVV je skrb za nemoten potek in razvoj pedagoške in znanstvenoraziskovalne dejavnosti na specifičnih področjih temeljnih pravnih ved (ustavno in mednarodno kazensko pravo, kazensko materialno, procesno, izvršilno in organizacijsko pravo, policijsko pravo, prekrškovno pravo, upravno pravo in azilno pravo), ki so relevantna za področja, ki so predmet preučevanja policijskih in varnostnih ved (policijska dejavnost, kazensko pravosodje, izvrševanje kazenskih sankcij, zasebna varnost in zasebno varovanje, informacijska varnost, korporativna varnost, obveščevalna dejavnost, zaščita in reševanje itd.).

² Katedra je imela do zdaj dva predstojnika, rednega profesorja dr. Bojana Tičarja in izrednega profesorja dr. Benjaminia Flandra. Redni člani katedre, predstojnik dr. Tičar, dr. Flander in predavateljica Lana Cvikl, so na UM FVV zaposleni za nedoločen čas. Zunanji član katedre je docent dr. Miroslav Žaberl.

znanstvenega raziskovanja na navedenih področjih so člani katedre objavili v znanstvenih zbornikih in monografijah, izvirnih, preglednih in kratkih znanstvenih člankih, samostojnih poglavjih v domačih in mednarodnih znanstvenih monografijah, prispevkih na domačih in mednarodnih znanstvenih konferencah, zaključnih poročilih o znanstvenoraziskovalnih projektih ter učbenikih in drugem študijskem gradivu. Na področjih teorije policijskega pooblastilnega prava, človekovih pravic in izvrševanja kazenskih sankcij ter kritične teorije prava (tj. njene aplikacije na področju kazenskega prava in kazenskega pravosodja) so prispevali temeljna znanstvena dela.³ Znanstvena dela objavljajo v uglednih domačih in tujih publikacijah, ki so izšle pri uveljavljenih slovenskih in mednarodnih založbah (Routledge, Springer, Taylor & Francis idr.). Član katedre je sodeloval tudi pri pripravi sistemskih zakonov in komentarja osrednjega predpisa s področja policijske dejavnosti in policijskega prava. Katedra organizira konference, simpozije, posvete, tribune, okrogle mize in druge znanstvene ter strokovne dogodke. Njeni člani se kritično odzivajo na aktualna vprašanja in dogodke pa tudi v primeru nezakonite in/ali slabe prakse policijskega dela in dela drugih organov ter subjektov kazenskega pravosodja.

V nadaljevanju prispevka podajamo strnjen prikaz najpomembnejših raziskovalnih ugotovitev iz objavljenih znanstvenih del članov katedre na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja.⁴

2 Policijsko (pooblastilno) pravo in nadzor nad policijo

2.1 Nadzor nad policijo

Dva člana Katedre za pravo sta s sodelavcema iz Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede UM FVV sodelovala pri ciljnem raziskovalnem projektu »Učinkovitost sistemkega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih

³ Po letu 2009, letu nastanka Katedre za pravo, so njeni člani na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja kot samostojni avtorji ali v soavtorstvu objavili 2 znanstveni monografiji, 25 izvirnih znanstvenih člankov, 14 znanstvenih prispevkov na konferencah, 14 poglavij v znanstvenih monografijah in en komentar zakona. Na desetine znanstvenih del z navedenih področij so objavili že pred ustanovitvijo Katedre za pravo, več znanstvenih monografij, izvirnih znanstvenih člankov, poglavij v monografijah in drugih znanstvenih del pa so objavili tudi na področjih ustavnega, upravnega, prekrškovnega, civilnega in korporacijskega ter davčnega prava in prava zavodov, ki jih analiza v tem prispevku ne zajema.

⁴ Objavljeno znanstvenoraziskovalno delo članov Katedre za pravo je dokaj obsežno, zato ga v tem prikazu raziskovalnih ugotovitev ne moremo zajeti v celoti. Osredotočamo se na strnjen prikaz ključnih izsledkov, ki po naši oceni predstavljajo pomemben prispevek k pravni znanosti na področjih, ki so vsebinsko povezana s področjem varnosti in varstvoslovja.

pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela« (Flander idr., 2021a).⁵ Raziskava je bila osredotočena na sistemski nadzor nad policijo v okviru Ministrstva za notranje zadeve (MNZ), pritožbene postopke nad delom policije in notranji nadzor v Policiji. Med zunanjimi (neodvisnimi) nadzornimi mehanizmi so bili predmet analize Varuh človekovih pravic, Informacijski pooblaščenec, Pravno-informacijski center nevladnih organizacij in Računsko sodišče. V tem prispevku je ugotovitve te obsežne raziskave nemogoče sistematično in celovito strniti. Kratko in jedrno lahko zapišemo, da je sistem nadzora nad policijo v Sloveniji primerljiv z ureditvami v drugih državah in da je zanj kljub nekaterim šibkostim in pomanjkljivostim značilna zadovoljliva raven sinergije med različnimi oblikami neodvisnega zunanjega nadzora na eni ter internega in resornega systemskega nadzora na drugi strani. Rezultat te sinergije je razmeroma konsistenten in učinkovit decentraliziran sistem nadzora, ki ohranja razmeroma visoko raven strokovne avtonomije, z zunanjimi nadzorniki pa tudi visoko stopnjo neodvisnosti. Čeprav v raziskavi nismo merili stopnje zaupanja javnosti v nadzornike nad policijo, smo ocenili, da se je pred in med epidemijo s padcem zaupanja v policijo zmanjšalo tudi zaupanje v nekatere vzvode njenega nadzora, predvsem tiste, ki so v javnosti in delu stroke vzbudili kritične pomisleke glede vmešavanja politike v njihovo izvajanje (Flander idr., 2021a; Flander, 2020; Tičar, 2020).

Glede ureditve in prakse izvajanja systemskega nadzora nad policijo v okviru MNZ je raziskava, med drugim, pokazala, da ima večina uslužbencev ministrstva, ki izvajajo sistemski (resorni) nadzor, podiplomsko izobrazbo, da vodstvo sektorja k dodatnemu izobraževanju spodbuja tudi ostale uslužbence-nadzornike in da je bila opuščena miselnost, da med systemskimi nadzorniki ni prostora za strokovnjake, ki nimajo izkušenj z zaposlitvijo v policiji. Nadzorniki imajo zagotovljeno popolno strokovno samostojnost. Izrednih nadzorov, ki jih minister odredi na podlagi lastne (politične) ocene, je malo. Med problemi in pomanjkljivostmi resornega nadzora, ki jih je razkrila raziskava, velja izpostaviti pomanjkljivo seznanjanje policistov z ugotovitvami v poročilih o nadzorih in pri implementaciji predlogov za odpravo ugotovljenih nepravilnosti. Ugotovljeno je bilo, da vodstvo Policije obsežnejša poročila o ugotovitvah systemskega nadzora policijskim enotam pošilja v obliki

⁵ Ciljni raziskovalni projekt sta sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in Ministrstvo za notranje zadeve.

kratkih povzetkov in da prihaja do primerov, ko odgovorne osebe niso seznanjene z ugotovitvami nadzora (Flander idr., 2021a).

Tudi v Sektorju za pritožbe zoper policijo (SPZP) so opozorili, da način seznanjanja policistov s konkretnimi primeri utemeljenih pritožb v pogledu odpravljanja nepravilnosti in pomanjkljivosti pri opravljanju policijskih nalog in izvajanju policijskih pooblastil ni optimalen. Kljub temu ocenjujemo, da se je stanje na področju pritožbenih postopkov zoper delo policije v zadnjih letih bistveno izboljšalo, tako v pomiritvenih postopkih kot tudi v postopkih pred senatom, kar je opazil tudi Varuh človekovih pravic. Zlasti po zaslugi monitoringa, ki ga izvajajo uslužbenci SPZP, se je stanje pri izvajanju pomiritvenih postopkov v pogledu strokovnosti, temeljitosti in nepristranskosti bistveno izboljšalo (v letu 2018 je bilo prvič več kot 50 % pomiritvenih postopkov uspešno zaključenih). Ugotovljeno je bilo, da do poskusov vplivanja na vodjo senata, poročevalca ali predstavnika javnosti s strani udeležencev v postopkih ali kogar koli drugega ne prihaja, da je sodelovanje predstavnikov javnosti v pritožbenih postopkih ustrezna in pomembna oblika demokratičnega nadzora nad policijo in da v SPZP pri delu poročevalcev ne opažajo ovir, ki bi jim oteževale izvajanje nalog in pooblastil, ki jih imajo po »Zakonu o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)« (2013) (do primerov, ko bi vodja policijske enote na podlagi ZNPPol poročevalcu začasno odrekel vpogled v dokumentacijo, vstop v prostore in dajanje podatkov in informacij, ne prihaja). Kljub temu pa je bilo v raziskavi ugotovljeno, da je prav opravljanje poročevalskih nalog ena od šibkejših točk pritožbenega mehanizma. V postopkih pred senatom v vlogi poročevalcev namreč v večini primerov sodelujejo uslužbenci policije, kar postopek z vidika videza nepristranskosti in neodvisnosti postavlja v neroden položaj (naloge ugotavljanja dejanskega stanja na temelju pritožbenih navedb opravlja uslužbenec policije, prav uslužbenec tega organa pa je pritožniku domnevno kršil človekove pravice in temeljne svoboščine). Čeprav so bili pri delovanju mehanizma pritožbe nad delom policije v zadnjih dveh desetletjih narejeni pomembni kakovostni premiki, je bilo v raziskavi ugotovljeno, da je nemara tudi v Sloveniji napočil čas, ko bi veljalo z razvojem instituta pritožbe zoper delo policije nadaljevati v smeri ustanovitve institucionalno neodvisnega pritožbenega mehanizma. Pritožbeni postopki v zvezi z delom in pooblastili policije bi v očeh javnosti status neodvisnosti pridobili le v primeru, če o pritožbah ne bi več odločalo ministrstvo ali kateri koli drug organ v ožjem ustroju državne oblasti (Flander idr., 2021a; Flander, 2020).

Raziskava je tudi na področju notranjega nadzora opozorila na vrsto pomanjkljivosti. Projektna skupina vodstvu Policije predlaga, da naj sprejme ustrezne ukrepe za spremembo organizacijske klime, ki bo pri vodjih enot in policistih vzbudila zavest o pomenu nadzora v policiji in nad policijo. Okrepiti je treba komunikacijo in sodelovanje sistemskih z notranjimi nadzorniki ter sistemskih in notranjih nadzornikov z neodvisnimi zunanjimi nadzorniki (tudi v obliki pobude za organizacijo letnih strokovnih srečevanj nadzornikov). V projektni skupini menimo, da bi moralo vodstvo Policije vzpostaviti sistem, ki bo zagotavljal, da bodo poročila o nadzoru, ki so pomembna za policijo kot celoto, posredovana vsem upravam in enotam v državi, direktorji uprav pa bi morali poročila o nadzoru posredovati vsem enotam, tudi tistim, ki niso bile nadzorovane in se nanje predlogi in ukrepi za odpravo nepravilnosti in pomanjkljivosti neposredno ne nanašajo (prakso pošiljanja povzetrok je treba opustiti).⁶ Med utečenimi praksami v policiji, ki jih je treba opustiti, je tudi prenašanje odgovornosti za implementacijo vsebine poročil o nadzorih z vodstva Policije in vodij enot na izvajalce policijskih postopkov. Ne nazadnje je raziskava opozorila tudi na primere, ko je v postopkih sodišč in drugih zunanjih nadzornikov ugotovljeno nezakonito izvajanje policijskih pooblastil ali celo kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin, notranji nadzorniki pa v predhodno izvedenih nadzornih postopkih teh kršitev ne zaznajo. Posledično je projektna skupina vodstvu Policije predlagala pospešitev procesa ponovne uvedbe obveznega preverjanja znanja s področja policijskih pooblastil, pri čemer bi veljalo v okviru obstoječih oblik usposabljanja k sodelovanju povabiti zunanje strokovnjake s področja prava človekovih pravic (ti bi po mnenju projektne skupine morali biti povabljeni k sodelovanju tudi pri zasnovi obveznega preverjanja znanja s področja policijskih pooblastil) (Flander idr., 2021a).

Del raziskave, ki je bil posvečen štirim neodvisnim zunanjim nadzornikom, je bil poudarjeno vsebinski. Raziskava je pokazala, da politična in dejanska neodvisnost nobenega od obravnavanih nadzornikov ni sporna in da so, nekateri sicer bolj kot drugi, do Policije tudi kritični. Varuh človekovih pravic, na primer, odzivnost in sodelovanje Policije in MNZ v zadnjih letih ocenjuje kot zelo dobro. Policija na večini področij, na katerih Varuh opravlja nadzor, uresničuje priporočila in upošteva Varuhova mnenja. Izjema je področje policijske obravnave tujcev, ki nezakonito

⁶ Ob tem so intervjuvanci izpostavili mobilno spletno storitev E-policist, ki se je dobro uveljavila. Menili so, da bi bila lahko dostopnost poročil policistom zagotovljena tudi po tej (virtualni) poti.

prečkajo državno mejo, in zagotavljanje pravice do mednarodne zaščite. Na tem področju sta Policija in MNZ zavrnila več Varuhovih priporočil (Flander idr., 2021a).

V okviru raziskave je bila izvedena tudi analiza organiziranosti in nadzora nad policijo v Italiji, Franciji, Kanadi in na Hrvaškem (Flander idr., 2021b). Za vse omenjene države je značilna kombinacija različnih oblik internega in resornega strokovnega nadzora ter bolj ali manj neodvisnega zunanjega nadzora. Ena od glavnih ugotovitev raziskave v tem delu je, da je *de facto* neodvisen nadzor nad policijskimi strukturami v teh državah zagotovljen s strani ombudsmana ali drugega zunanjega nadzornega telesa, ki ni »organsko« (organizacijsko in funkcionalno) povezan s policijo, pri čemer pa tudi to lahko pri nekaterih državah in njihovih zunanjih nadzornih institucijah postavimo pod vprašaj.⁷

2.2 Policijsko pooblastilno pravo

Član Katedre za pravo je že v obdobju pred ustanovitvijo katedre spisal tri učbenike s področja policijskega pooblastilnega prava, ki še danes v slovenskem prostoru predstavljajo zaokroženo celoto predstavitev problematike policijskih pooblastil in uporabe prisilnih sredstev. V učbeniku Policijska pooblastila (Žaberl, 2001) član katedre s strokovnega in znanstvenega vidika pojmovno in vsebinsko opredeli področje policijskih nalog in policijskih pooblastil ter problemsko opredeli tako varnostna kot procesna pooblastila. V učbeniku Temelji policijskih pooblastil (Žaberl, 2006) avtor problemsko opredeli nekatere temeljne postulate policijskega prava, ki jih nadgradi s primerjalno pravnimi ureditvami v nekaterih tujih državah. V učbeniku Uporaba prisilnih sredstev (Žaberl, 2009) pa avtor celovito predstavi in problemsko obravnava dopustne posege v telesno celovitost, ki jih smejo uporabiti predstavniki različnih nadzornih organov v RS, vključno z ureditvami v tujini.

Član katedre je na področju policijskega pooblastilnega prava sodeloval tudi pri pripravi novejših zakonodaj s tega področja, in sicer je bil nosilec priprave »ZNPPok« (2013) in sodelujoči pri pripravi »Zakona o organiziranosti in delu v policiji

⁷ Italijanska ureditev, na primer, sploh nima organa, ki bi, če izvezemo sodišča, nesporno zagotavljal institucionalno neodvisen nadzor nad policijo. V primeru domnevnih kršitev vlogo tovrstnega organa prevzame sodna policija, ki deluje v okviru Ministrstva za pravosodje, v njen sestav pa spadajo tudi pripadniki rednih policijskih enot (Flander idr., 2021a; Flander idr., 2021b).

(ZODPol)« (2013). Kot vodilni avtor je sodeloval pri pripravi komentarja ZNPPol (2013) (Žaberl idr., 2015), ki predstavlja prvi komentar zakonodaje s področja policijskega dela. Pri noveliranju policijske zakonodaje so bili člani katedre strokovno in znanstveno kritični do nekaterih predlaganih rešitev, ki so bile kasneje iz predloga zakona umaknjene (Žaberl, 2016).

Član katedre s sodelavci se je posvečal tudi problematiki temeljnih policijskih institutov in postulatov, kot so npr. preprečevanje nevarnosti in verjetnost ter velika verjetnost kot standard začetka izvajanja policijskega postopka (Žaberl idr., 2016), policijski taktični preudarek, kjer raziskovalci ugotavljajo, da ne gre za policijsko diskrecijo, kot jo pozna anglosaški sistem (Žaberl idr., 2014), in policijsko ukrepanje na ukaz nadrejenega, glede katerega raziskovalci ugotavljajo, da, vsaj kar se tiče zaključnega oz. smrtonosnega strela, v slovenskem pravnem redu ni ustrezno urejen (Žaberl, 2007).

V prihodnosti bi bilo treba raziskovanje na tem področju nadgraditi, saj obstaja paleta institucionalnih odprtih vprašanj, ki nakazujejo na dejstvo, da postaja policijsko pravo vse bolj samostojna pravna panoga in ne zgolj podaljšek kazenske, upravne ali ustavne pravne veje.

3 Kazensko pravosodje, kazensko pravo in (kritična) kriminologija

3.1 Kazensko pravo

Član katedre je sodeloval v raziskovalni skupini, ki je raziskovala zagotavljanje človekovih pravic v policijskih postopkih s poudarkom na predkazenskem postopku. Skupina je v raziskovalnem poročilu ugotavljala, da je normativna osnova dopustnih posegov na nekaterih mestih pomanjkljiva oziroma dopušča arbitrarne odločitve policistov pri izvajanju posegov (Mekinc idr., 2002). Na podlagi ugotovitev skupine je kasneje prišlo do določenih zakonskih sprememb.

Član katedre je v soavtorstvu izdal monografijo, ki obravnava pravice oseb v policijskih postopkih (Klemenčič idr., 2002). V monografiji avtorji na poljuden in razumljiv način predstavijo dopustne posege policije v posamezne človekove pravice in svoboščine. Pri tem celovito osvetlijo in kritično ovrednotijo tista področja ali

institute (koncept pričakovane zasebnosti, doktrina »*stop and frisk*«, doktrina »*plan vien*« ipd.), ki do tedaj niso bili ustrezno urejeni ali razumljeni.

Član katedre je raziskoval tudi področje protipravnosti kot tretjega elementa splošnega pojma kaznivega dejanja. V okviru te abstrakcije je raziskoval področje uporabe policijskih pooblastil in prisilnih sredstev v navezavi z izključitvijo protipravnosti policistovega zakonitega ravnanja. Ob ugotovitvi, da niti policijska niti kazenska zakonodaja eksplicitno ne urejata tega vprašanja, avtor ponuja določene rešitve, povzete po ureditvah v tujini (Žaberl, 2009a; 2009b).

3.2 Temeljne pravice in pravna jamstva osumljencev v predkazenskem postopku

Član Katedre za pravo se je v sodelovanju z raziskovalci z drugih kateder posvetil temeljnim pravicam in pravnim jamstvom osumljencev v predkazenskem postopku. V primerjalni analizi pravne ureditve in prakse policijskega zaslišanja osumljencev in drugih načinov pridobivanja testimonialnih dokazov je ugotovil, da v večini sistemov kazenskega pravosodja vztraja tradicionalni (akuzatorni) model policijskega zaslišanja (države, v katerih se je uveljavil preiskovalni intervju oziroma t. i. model PEACE, so redke). V večini sistemov kazenskega pravosodja je kljub razvoju forenzičnih znanosti prisotna težnja preiskovalcev pridobiti priznanje osumljenca. Policijsko zaslišanje (in komunikacija z osumljenci na splošno) pogosto temelji na presumpciji krivde ter uporabi različnih oblik psihične prisile s ciljem pridobiti priznanje ali obremenilno izjavo. Slovenija pri tem ni izjema (Areh in Flander, 2018).

V Sloveniji lahko policija v skladu z »Zakonom o kazenskem postopku (ZKP-UPB16)« (2021) v predkazenskem postopku osumljenca formalno zasliši le ob prisotnosti zagovornika. Raziskave so pokazale, da se v praksi zaradi različnih dejavnikov in specifične ureditve predkazenskega postopka policijska zaslišanja ob prisotnosti zagovornika izvajajo razmeroma redko. V večini primerov policija od osumljenca pridobi izjavo brez prisotnosti zagovornika kot garanta spoštovanja njegovih procesnih pravic. Slovenska policija pri komunikaciji z osumljencem (pri pridobivanju njegovih izjav brez prisotnosti zagovornika) uporablja priročnik za zaslišanje, ki kot interni (neobjavljen) dokument uvaja tradicionalni (akuzatorni) model zaslišanja (Areh in Flander, 2018). Z anketiranjem policistov (preiskovalcev) je bilo ugotovljeno, da ti pri komunikaciji z osumljencem s ciljem pridobiti priznanje

med drugim uporabljajo manipulativne tehnike zaslišanja (maksimiranje ali minimiziranje pravne in moralne teže očitane kaznivega dejanja, moralno opravičevanje krivde, prikrivanje resnice o pridobljenih dokazih ipd.). V skladu s sodno prakso mora zaslišanje in pridobivanje izjav temeljiti na določbah zakona in ne sme biti v nasprotju z etičnimi merili. Preiskovalci lahko osumljencu postavljajo vprašanja (pojasnilne narave), ki ne smejo biti taka, da bi se z njimi na nedovoljen način poskušala zlomiti njegova volja ali ovreči izjava. Sodna praksa se jedru problema sicer približa, vendar konkretnih odgovorov glede dopustnih (zakonitih) metod in tehnik zaslišanja oziroma pridobivanja izjav osumljencev ne daje (Areh in Flander, 2018; Areh idr., 2016).

3.2 Izvrševanje kazenskih sankcij in pravice obsojencev

Članica katedre je svoje raziskovalno delo osredotočila na pravno ureditev izvrševanja kazenskih sankcij ter pravni položaj in pravice obsojencev za kazniva dejanja. Na podlagi analize Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP) (2013) in ovrednotenja sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) ter slovenske normativne ureditve je s soavtorji identificirala dopustne in nedopustne omejitve pravic med prestajanjem kazni zapora (Cvikl in Ambrož, 2017).⁸ V tem prispevku je izsledke obsežnega raziskovanja, ki ga je opravila članica katedre, nemogoče celovito prikazati. Skušali bomo strniti ključne ugotovitve.⁹

Eno od temeljnih načel za presojo dopustnosti omejitev pravic med prestajanjem zaporne kazni ali pripora, ki ga je v svoji sodni praksi izpostavilo ESČP, je, da zaprte osebe v splošnem uživajo vse konvencijske pravice in svoboščine, razen pravice do osebne svobode. To pomeni, da ima posameznik tudi v zaporu pravico do družinskega življenja in spoštovanja svobode dopisovanja, svobodo izražanja, pravico do izražanja svoje vere ali prepričanja, pravico do učinkovitega dostopa do sodišča in zagovornika, pravico skleniti zakonsko zvezo, posebnega pomena pa je tudi prepoved mučenja, grdega ravnanja in nečloveškega ali ponižujočega kaznovanja, ki zapornikom med drugim zagotavlja minimalne standarde bivalnih razmer. Morebitne omejitve konvencijskih pravic so dopustne le v primeru

⁸ V okviru raziskovanja je bilo pregledanih več kot tisoč sodb in sklepov ESČP. Članica katedre s sodelavci je izsledke študije objavila že leta 2013 (Ambrož idr., 2013).

⁹ Navajanju sodb in virov, ki so uporabljeni v izvirnem prikazu izsledkov raziskave, smo se tukaj zaradi omejenega prostora namenoma odrekli.

upravičenih razlogov in morajo biti utemeljene v vsakem posameznem primeru (Cvikl in Ambrož, 2017).¹⁰

V sodni praksi ESČP je varstvo pravic zapornikov zraslo iz nasprotovanja t. i. teoriji inherentnih omejitev, po kateri je država lahko upravičila omejitev zapornikove pravice (na primer svobodo dopisovanja) že zgolj z argumentom, da je posamezniku odvzeta prostost oziroma da prestaja zaporno kazen. ESČP je to stališče zavrnilo že leta 1975. Od takrat vztrajno poudarja, da je vsakršna omejitev zapornikove konvencijske pravice dovoljena samo, kadar (in kakor) to EKČP (2013) predvideva. Pravice iz 8. do 11. člena EKČP (2013) niso absolutne. Vanje je namreč mogoče posegati pod pogoji njihovih omejitvenih klavzul, ki določajo, katere so dopustne omejitve pri njihovem uresničevanju. To velja tudi glede omejitev pravic oseb, ki so na prestajanju zaporne kazni ali v priporu. Kadar ESČP ugotovi, da je prišlo do posega v katero od navedenih pravic, opravi t. i. *tridelni preizkus dopustnosti posega*, s katerim presodi zakonitost, legitimnost in sorazmernost te omejitve. Omejitvena klavzula namreč določa, da je vsakršna omejitev dopustna samo, kadar je določena z zakonom, kadar zasleduje legitimni cilj in je nujna v demokratični družbi (Cvikl in Ambrož, 2017).

V praksi je ključna za varstvo pravic (ne le zaprtih oseb) pravica do učinkovitega domačega pravnega sredstva (13. člen EKČP (2013)). Posameznikove pravice so namreč vredne natanko toliko, kolikor so učinkoviti mehanizmi, s katerimi je mogoče doseči, da bodo dejansko spoštovane. Kadar ima posameznik verjeten zahtevk (ang. *arguable claim*), da je bil žrtev kršitve katere koli od konvencijskih pravic, mora imeti že v domačem pravnem redu na voljo pravno sredstvo, ki omogoča odločitev o zahtevku (torej presojo, ali je bila omejitev pravice zakonita, legitimna, sorazmerna) in popravo zatrjevane kršitve, kadar je to potrebno. ESČP ne zahteva, da bi organ, ki odloča o pravnem sredstvu, nujno moralo biti sodišče, zagotavljati pa mora ustrezna postopkovna jamstva. Pritožnik mora imeti pravico do sodelovanja v postopku, izdana odločba mora biti pravno zavezujoča in sprejeta v razumnih časovnih okvirih. Po vsebinski plati mora domače pravno sredstvo omogočati popravo kršitve. To pomeni, da mora biti sposobno preprečiti nastanek kršitve oziroma njeno nadaljevanje. Če je posameznik zaradi kršitve utrpel škodo

¹⁰ To načelo, po katerem zaporniki razen omejitve osebne svobode ohranjajo vse konvencijske pravice, ESČP šteje za »trdno zasidrano«. Vendarle pa je načelo precej zmehčano s pristavkom, da so dopustne tiste omejitve pravic, ki so z omejitvijo svobode neločljivo povezane.

(nepremoženjsko ali premoženjsko), mu mora biti prisojena tudi ustrezna odškodnina. Glede tega ESČP govori o preventivnem in kompenzacijskem učinku pravnega sredstva, ki se morata dopolnjevati. Za trajajoče kršitve, kot je prestajanje kazni v neustreznih bivalnih razmerah, je bistveno, da je pravno sredstvo sposobno hitro odpraviti kršitev (takojšnjo premestitev zaprte osebe), saj zgolj prisojanje odškodnin ne zadošča (Ambrož idr., 2013; Cvikel in Ambrož 2017).

Raziskovanje, ki ga je s sodelavci opravila članica katedre (Cvikel in Ambrož, 2017), je razkrilo, da je glavna težava slovenske ureditve ta, da pravni red zaprtim osebam ne zagotavlja ustrezno učinkovitega pravnega sredstva. Slovenska zakonodaja sicer zagotavlja pravna sredstva za uveljavljanje pravic med prestajanjem kazni zapora, vendar se ta v praksi ne izkažejo kot dovolj učinkovita. ESČP je leta 2011 v pilotnih sodbah ugotovilo, da v primeru kršitev, ki se nanašajo na neustrezne bivalne razmere, nobeno od obstoječih pravnih sredstev ni bilo dovolj učinkovito. Pritožba generalnemu direktorju Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (URSIKS) po določbah »Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1)« (2006) po oceni ESČP po merilih, ki jih določa sodna praksa tega sodišča, ni učinkovito domače pravno sredstvo, saj generalni direktor ne more izdati pravno zavezujoče odločbe in ni neodvisen organ (težišče odločanja o pritožbi mora biti po mnenju ESČP izven zaporske uprave). Pri pobudi Varuhu človekovih pravic je težava to, da varuh ne more izdati pravno zavezujoče odločbe. Ustavna pritožba ni neposredno dostopna, saj mora pritožnik najprej izčrpati vsa redna pravna sredstva in posledično ni deležen dovolj hitrega odločanja. Odškodninska tožba omogoča zgolj prisoditev odškodnine, ne more pa preprečiti nadaljevanje kršitve v konkretnem primeru. Nadzorstvo, ki ga izvaja predsednik okrožnega sodišča nad ravnanjem z obsojenci, in neposredno sodno varstvo po »ZIKS-1-UPB1« (2006) sta bila v času odločanja ESČP izrazito podnormirana. Upravni spor omogoča tožbo za »prenehanje akta ali dejanja kršitve človekovih pravic«, v pravnem postopku pa je mogoče vložiti tudi »zahtevo za prenehanje s kršitvami osebnostnih pravic«. Oboje bi načeloma sicer lahko bilo uporabno za zaporske zadeve, vendar se je izkazalo, da v času odločanja ESČP (leta 2011) ni bilo še nobene odločbe, v kateri bi bilo odločeno glede neustreznih bivalnih razmer v zaporu. Po stališču ESČP pravnega sredstva ni mogoče šteti za učinkovitega, če ni zadostne količine sodne prakse.

ESČP je Sloveniji naložilo celovito reformo pravnih sredstev, ki jih imajo na voljo zaprte osebe. S spremembami in dopolnitvami »ZIKS-1-UPB1« (2006), ki so začele veljati avgusta 2015, so bila sicer urejena temeljna formalna vprašanja (kje se zahteva za sodno varstvo vložiti, kdo o njej odloča, v kakšnem postopku in v kakšnih rokih), ni pa bilo naslovljeno vprašanje o obsegu pravic, ki jih je mogoče varovati s tem pravnim sredstvom. Raziskava, ki jo je opravila članica katedre s sodelavci, je pokazala, da je obseg varovanja preozek. Prenovljene zakonske določbe določajo, da lahko obsojenci zahtevajo sodno varstvo samo zaradi »mučenja ali drugih oblik krutega, prepovedanega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja«. Gre torej za sodno varstvo, namenjeno samo primerom najhujših kršitev. Ni pa namenjeno varstvu vseh ostalih konvencijskih pravic, ki se v zaporih redno bolj ali manj omejujejo. Ambicija, zagotoviti učinkovito pravno sredstvo, vendar le za primer najhujših kršitev, je preskromna, predvsem pa ne zadošča za izpolnitev zaveze, sprejete s podpisom EKČP (2013). Odločanje o pritožbah zaradi kršitev pravic zaprtih oseb mora biti prepuščeno specialistom na področju izvrševanja kazenskih sankcij, bodisi specializiranim izvršilnim sodnikom bodisi posebnim komisijam, ki organizacijsko in kadrovske niso del zaporske uprave. Organ odločanja mora biti neodvisen, zagotovljena pa morajo biti tudi zadostna postopkovna jamstva, dostopnost, izvršljivost in ustrezna raven obrazložitve odločb (t. i. »kultura obrazložitve«) (Cvikl in Ambrož, 2017).

Slovenski predpisi določajo, da je obsojencu treba omogočiti stike oziroma obiske (dvakrat na teden po eno uro) in neomejeno dopisovanje z ožjimi družinskimi člani. Z osebami, ki niso ožji družinski člani, pa so obsojencu stiki (obiski ali dopisovanje) dovoljeni, če je to v skladu z njegovim osebnim načrtom. O tem na prošnjo obsojenca ali na predlog strokovne skupine odloči direktor zavoda. V zvezi s tem je članica katedre s sodelavci v raziskavi ugotovila, da so zaporske uprave v več primerih odločile, da si dotični obsojenec z določeno osebo, ki ni ožji družinski član, ne sme dopisovati, ker to ni v skladu z njegovim osebnim načrtom. To pravilo oziroma takšna praksa po oceni raziskovalcev predstavlja omejitev pravice obsojenca do svobode dopisovanja (varovano z 8. členom EKČP (2013)). Če bi ESČP o tem odločalo, bi presojalo, ali ta omejitev izpolnjuje zahteve pogojev omejitvene klavzule (zakonitosti, legitimnosti, sorazmernosti) ter ali slovenski pravni red zagotavlja učinkovito domače pravno sredstvo, ki omogoča odločitve o tej zatrjevani kršitvi in njeno popravo, če bi bila potrebna. Analiza sodne prakse, ki jo je opravila članica katedre s sodelavci, je pokazala, da bi ESČP verjetno ugotovilo kršitev 13. člena

EKČP (2013) (pomanjkanje učinkovitega pravnega sredstva), pa tudi neizpolnjevanje pogoja zakonitosti oziroma načela predvidljivosti. Raziskovalci podobno ugotavljajo tudi glede stika, z osebo, ki ni ožji družinski član, ki je pav tako dovoljen, če je to v skladu z osebnim načrtom obsojenca. Tudi to pravilo ne izpolnjuje zahtev načela predvidljivosti. Razlogi, zaradi katerih se obsojencu ne dovolijo obiski ali dopisovanje z osebo, ki ni ožji družinski član, niso določeni nikjer – v nobenem zakonskem ali podzakonskem predpisu, niti v hišnih redih zavodov za prestajanje kazni zapora, niti v Priročniku za obsojene osebe ob nastopu kazni zapora. Razvidni niso niti iz sodne prakse Upravnega sodišča ali javno dostopnega korpusa odločitev katerega drugega pritožbenega organa. Normativna ureditev in praksa na področju stikov in dopisovanja zaprtih oseb v Sloveniji nista skladni s sodno prakso ESČP, po kateri stikov in dopisovanja z osebami, ki niso ožji družinski člani, ni dovoljeno zavrniti brez razloga; omejiti oziroma prepovedati se smejo le v primeru, če se za to izkaže utemeljena potreba (Cvikl in Ambrož, 2017).

Raziskava, ki jo je opravila članica katedre s sodelavci, je opozorila tudi na druge pomanjkljivosti. Opozorila je tudi na to, da Slovenija nima javno dostopnega korpusa odločitev zaporske uprave, na podlagi katerega bi bilo mogoče vsebinsko ovrednotiti posamezne zakonske rešitve in podati celovito oceno zaporskega prava (Cvikl in Ambrož, 2017).

Če na kratko povzamemo, iz sodne prakse ESČP izhaja, da so morebitne omejitve konvencijskih pravic dopustne le v primeru upravičenih razlogov in morajo biti utemeljene v vsakem posameznem primeru.¹¹ Glavna pomanjkljivost slovenske ureditve je, da pravni red zaprtim osebam – kljub zakonskim spremembam, ki so bile uvedene v zadnjem desetletju – še vedno ne zagotavlja ustreznega učinkovitega pravnega sredstva. Pri tem ne gre le za obrobno, formalnopravno vprašanje, temveč za resen vsebinski problem. Posameznikove pravice so namreč dejansko varovane natanko toliko, kolikor so učinkoviti mehanizmi, s katerimi je mogoče doseči, da bodo dejansko spoštovane. ESČP je sicer v številnih odločitvah glede pravic zapornikov precej zadržano, njegova sodna praksa občasno neenotna, kljub temu pa je v zadnjih dveh desetletjih nesporno pripomogla k razvoju pravnih standardov, ki morajo biti zagotovljeni osebam, ki prestajajo zaporno kazen. Poznavanje in

¹¹ Ob tem članica katedre s sodelavci kritično ocenjuje, da se ESČP v svojih sodbah rado idealistično razpisuje o trdno zasidranih temeljnih načelih, v konkretnih odločitvah pa je pogosto kratke sape, njegova sodna praksa pa je tudi notorično neenotna (Cvikl in Ambrož, 2017).

upoštevanje relevantne sodne prakse ESČP lahko Sloveniji prihranita nadaljnje obsodbe in lahko, kar je najpomembnejše, pripomoreta k boljšim razmeram v zaporu.

3.3 Kaznovalna politika

Član Katedre za pravo se je v sodelovanju s sodelavci s Katedre za kriminologijo UM FVV in raziskovalci z drugih slovenskih in tujih raziskovalnih ustanov posvečal slovenski kaznovalni politiki ter nekaterim kriminološkim vprašanjem in vidikom kaznovanja storilcev kaznivih dejanj. V tem sklopu raziskovanj so nastala znanstvena dela o:

- penalnem populizmu,
- (slovenskem) penalnem ekscenionalizmu,
- kaznovalni politiki v Sloveniji in
- kaznovalni politiki nekdanjih jugoslovanskih republik.

Analiza, ki sta jo izvedla Flander in Meško (2011; 2013, 2016a), je pokazala, da sta v Sloveniji kaznovalna politika in zakonodaja od osamosvojitve dalje postopoma postajali čedalje strožji in da se je to med drugim odrazilo tudi v bolj ali manj konstantnem naraščanju števila oseb, ki prestajajo zaporno kazen. Z razmahom političnega populizma je bolj kaznovalno nastrojena kot v preteklosti postala tudi javnost. Procesna kazenska in prekrškovna zakonodaja sta postajali čedalje bolj utilitarni, usmerjeni k učinkovitosti in obenem vse manj garantistični. Ti trendi v Sloveniji niso imeli samo simbolnih oziroma simboličnih učinkov. Infrastruktura kaznovalnega prava in kazenskega pravosodja nasploh je bila, podobno kot v večini demokratičnih držav, izpostavljena obsežnim preobrazbam, ki so bile močan spodbujevalec krize kazenskega pravosodja. Avtorja sta v naraščanju punitivnosti prepoznala simptom globalnih trendov, ki se jim Slovenija ne zna ali ne zmore izogniti. Analiza je, po drugi strani, opozorila, da Slovenija, v nasprotju z nekaterimi drugimi državami, ne pozna agresivnega kaznovalnega populizma. Ta je bil omejen na posamezne politike in nekatere pravne strokovnjake »desne provenience«, medtem ko politične akterje na »levici« opredeljuje drža, ki jo avtorja opredelujeta

kot pasivni kaznovalni populizem.¹² Pisca sta ocenila, da zaostrovanje kaznovalne politike in zakonodaje (»na sončni strani Alp« smo mu bili priča vsaj do leta 2014) samo po sebi ne pomeni, da se je sočasno in z enako tendenco spreminjala tudi »substancija« kazenskega pravosodja, ker ima lahko strožja kaznovalna politika in zakonodaja (vsaj začasno) predvsem simbolne implikacije. Slednjemu ne nazadnje pritrjuje tudi relativno nizka splošna stopnja zapiranja, ki v Sloveniji nikoli ni dosegla 70 zaprtih oseb na 100.000 prebivalcev. Zaradi tega osrednjega kazalnika in nekaterih drugih značilnosti kaznovalne politike se je v strokovni literaturi ustalil izraz »slovenski penalni ekscjepcionalizem«.

Ista avtorja sta v odmevnem znanstvenem članku, ki ga je objavila revija *European Journal of Crime Policy and Research*, značilnosti kaznovalne politike in slovenskega penalnega ekscjepcionalizma primerjala z značilnostmi skandinavskega penalnega ekscjepcionalizma (Flander in Meško, 2016b). V središče raziskave sta postavila vprašanje, ali reforme v kazenskem pravosodju in kazenskem pravu v zadnjih dveh desetletjih (zaostrovanje kazenskih sankcij, naraščanje števila zapornih oseb idr.) nakazujejo »labodji spev« slovenskega penalnega ekscjepcionalizma. Ugotovila sta, da je Sloveniji kljub nekaterim negativnim trendom v obdobju po osamosvojitvi uspelo ohraniti relativno humano in ne represivno kaznovalno politiko in zakonodajo (stopnja zapiranja je na primer ves čas ostala relativno nizka in kot taka primerljiva s stopnjo zapiranja v skandinavskih državah) in da tudi nekateri drugi dejavniki kažejo na to, da Slovenija ostaja država z relativno milo in humano kaznovalno politiko, zakonodajo in prakso.

Član katedre je leta 2015 v mednarodni znanstveni monografiji objavil poglavje, v katerem s soavtorjem analizirata stanje kazenskega pravosodja v nekdanih socialističnih državah zahodnega Balkana in Vzhodne Evrope. Avtorja sta kritično analizirala gibanje kriminalitete, kriminalitetno politiko, reforme kazenskega prava, kaznovalno in zaporsko politiko ter zaupanje v institucije kazenskega pravosodja v izbranih (post)tranzicijskih državah. Študija je pokazala, da se je družbeno-ekonomska tranzicija ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja v srednje- in vzhodnoevropski regiji, med drugim, odrazila v pomembnih preobrazbah na

¹² V študiji, ki je bila osredotočena na dinamiko v letih 2011–2012, sta avtorja ocenila, da so bile spremembe, ki so se zgodile v tem času, z redkimi izjemami spremembe na slabše (šlo je za »reforme« kazenskega pravosodja, ki so povečevale punitivnost). Značilno za preučevano obdobje je bilo tudi to, da se je, v imenu »zakona in reda«, tudi politična levica (»nova levica«) okužila z dejavnim kaznovalnim populizmom in je k stopnjevanju punitivnosti dejavno pristavila svoj lonček (Flander in Meško, 2013).

področju kazenskega pravosodja. Prvotnim reformam, ki so skušale sisteme kazenskega pravosodja utemeljiti na idejah svobode, demokracije in človekovih pravic, je v drugi polovici devetdesetih let zmanjkalo zagona. Kriminalitetna in kaznovalna politika v postsocialističnih državah se je – zaradi povečanja števila kaznivih dejanj in, posledično, strahu pred kriminaliteto ter, ne nazadnje, pod vplivom reformnih procesov v kazenskem pravosodju zahodnih demokracij – obrnila k neoliberalni in neokonservativni retoriki in politiki »zakona in reda«, tj. k zaostrovanju kaznovanja, krčenju procesnih jamstev in pravic v kazenskem postopku, širitvi represivnih (policijskih) pooblastil in bolj ali manj ekscesnemu zapiranjju. Reformni procesi, ki so sisteme kazenskega pravosodja v postsocialističnih državah potisnili v smer večje represivnosti in nižje stopnje legitimnosti, so po letu 2008 zaradi globalne finančne in gospodarske krize dobili nov zagon. Avtorja ugotavljata, da so z izjemo redkih posameznih držav, med katere naj bi spadala Slovenija, nekdanje socialistične države postale regija, v kateri je bilo naraščanje strahu pred kriminaliteto, povečevanje punitivnosti, polnjenje zaporov in zmanjšanje zaupanja ljudi v policijo in druge deležnike kazenskega pravosodja najbolj intenzivno v Evropi. S tranzicijo v državah zahodnega Balkana ter Srednje in Vzhodne Evrope se je po njuni oceni zgodila preobrazba nelegitimnega komunističnega modela oziroma sistema kazenskega pravosodja v demokratičen model oziroma sistem kazenskega pravosodja, ki ga pesti kriza legitimnosti (Flander in Bučar Ručman, 2015; Bučar Ručman in Flander, 2016).

V letu 2022 je član katedre s sodelavci s Katedre za kriminologijo objavil izsledke obsežne kvalitativne, kvantitativne in primerjalne študije o razvoju kaznovalne politike v Sloveniji in republikah oziroma državah nekdanje Jugoslavije v zadnjih sedemdesetih letih. V raziskavi, ki je kot prva zajela tako dolgo časovno obdobje, je prikaz zgodovinskega, političnega, socialnega, ekonomskega in normativnega konteksta razvoja kaznovalne politike nadgrajen s statistično analizo podatkov o stopnji kriminalitete, številu obsojenih in pogojno obsojenih oseb ter stopnji in številu zaprtih oseb. Analiza stanja in razvoja v Sloveniji je razkrila, da je kaznovalna politika skozi sedem desetletij razvoja kazala različne obraze, da pa na splošno lahko ugotovimo, da je Sloveniji, v nasprotju z drugimi državami z območja nekdanje Jugoslavije, uspelo ohraniti relativno nizko stopnjo in število obsojenih in zaprtih oseb. Čeprav je po drugi svetovi vojni prestajala obdobje politične in kaznovalne represije in kljub podvojitvi stopnje kriminalitete v obdobju 1945–1991, ji je uspelo ohraniti relativno blago in na humanističnih načelih temelječo kriminalitetno in

kaznovalno politiko. Sloveniji se je, v nasprotju z drugimi državami nekdanje Jugoslavije, tudi ob koncu 90-ih let, po končanem prvem valu demokratičnih političnih in družbenih reform, uspelo izogniti občutnemu povečanju stopnje kriminalitete in zaostrovanju kaznovanja. Tej oceni, ne nazadnje, pritrjujejo tudi statistični podatki po letu 2014, ki razkrivajo visoko stopnjo pogojnih obsodb, redko uporabo kratkih zapornih kazni, majhen delež dolgih zapornih kazni (ta trend naj bi odražal padec števila kaznivih dejanj z elementi nasilja) in ohranjeno relativno nizko stopnjo zapiranja na splošno (ta je ostala med najnižjimi v Evropi). Raziskava je pokazala tudi na to, da Slovenija v večji meri kot druge države nekdanje Jugoslavije ohranja zavezanost k izvajanju tretmajskega programov in doseganju visoke stopnje resocializacije zapornikov (Flander idr., 2022).

Podrobnejša primerjalna analiza zgodovinskih, političnih, socialnih, ekonomskih in normativnih dejavnikov na eni strani in statističnih kazalnikov razvoja na drugi je pokazala, da je imela v obdobju zadnjih sedemdesetih let kaznovalna politika v državah nekdanje Jugoslavije sicer nekatere skupne značilnosti, a hkrati tudi pomembne razlike. Raziskovalci so to oceno še malce zaostriili: v pogledu razvoja kaznovalne politike so nekdanje jugoslovanske republike ubrale vsaka svojo pot. V nasprotju s Slovenijo, ki je, kot rečeno, skozi preučevano obdobje ohranila zmerno kaznovalno politiko, je za Srbijo in Črno goro značilna relativno stroga kaznovalna politika, medtem ko so bile Bosna in Hercegovina, Makedonija in Hrvaška med obema skrajnostma (Sloveniji se je najbolj približala Hrvaška). Ugotovljene razlike so posledica ekonomskih, socialnih in političnih razlik med severom in jugom nekdanje skupne države oziroma razlik med republikami v pogledu njihovega ekonomskega razvoja in stopnje liberalizacije v obdobju socializma.¹³ Pomembne razlike med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami v kriminaliteti, številu obsojenih ter številu in stopnji zaprtih oseb so ostale tudi po letu 1990.

V nekdanjih jugoslovanskih republikah se je strmo povečevanje stopnje kriminalitete začelo pozneje kot v srednje in vzhodnoevropskih državah, tj. šele v novem tisočletju. Z izjemo Črne gore, kjer sploh ni bilo povečanja stopnje kriminalitete, je

¹³ V obdobju socializma je bila stopnja zapiranja v nekdanji Jugoslaviji bistveno nižja kot v drugih državah socialističnega bloka. Po ugotovitvah članice katedre in sodelavcev je to pretežno posledica tega, da je bil jugoslovanski komunistični režim manj politično nasilen, da kaznovalna represija ni bila tako izrazita in da zanj niso bile značilne tako stroge omejitve temeljnih in ekonomskih pravic kot za režime v drugih komunističnih državah.

bilo v drugih državah povečanje kratkotrajno, nato pa je sledilo obdobje upada.¹⁴ Število in delež obsojenih oseb, ki je še en kazalnik kaznovalne politike, se je zmanjševal ves socialistični čas in se nadaljeval po razpadu Jugoslavije v vseh nekdanjih jugoslovanskih republikah (padeč je bil najbolj občuten v Sloveniji, najmanj pa v Črni gori). Kljub manjšemu številu obsojenih posameznikov sodišča izrekajo strožje kazni brez odvzema prostosti in daljše zaporne kazni, zaradi česar se število zapornikov v vseh nekdanjih jugoslovanskih republikah povečuje. Ta trend je na Hrvaškem in v Črni gori vztrajal do leta 2010, v Sloveniji do leta 2014 in v Srbiji do leta 2015. Stopnje zaporniške populacije so medtem ostale razmeroma stabilne, čeprav so se med državami precej razlikovale. Po številu zapornikov in osredotočenosti na obravnavo zapornikov velja Slovenija za izjemo med nekdanjimi socialističnimi državami, saj je njena kaznovana politika podobna kaznovalni politiki skandinavskih držav (Hacin idr., 2022).

3.4 Kritična teorija (kazenskega) prava in kriminologija

Član katedre je prispeval tudi serijo znanstvenih objav, ki so osvetlile Nietzschejev prispevek k filozofiji kazenskega prava in kriminologiji. Gre za prvi tovrstni prikaz in aktualizacijo refleksije kontroverznega filozofa v sferi kazenskega prava in kriminologije tostran Alp.

V znanstveni monografiji in članku za revijo Pravniki ugotavlja, da je Nietzsche v očeh pravniškega *mainstreama* nihilist, s katerim resna filozofija (kazenskega) prava in tem bolj (kazensko)pravna praksa nimata kaj početi, ker naj bi kategorično zavračal vse najpomembnejše vrednote liberalne pravne in politične tradicije. Njegova refleksija prava – to, da »ne znajo od njega jemati«, je Nietzsche sicer štel za pravilno – naj bi bila v najboljšem primeru »negativna jurisprudenca«. V nasprotju s tem je analiza, ki jo je opravil član katedre, pokazala, da se Nietzschejeva dela dotikajo nekaterih najbolj temeljnih vprašanj filozofije prava in kazenskega prava ter ne nazadnje tudi (kazensko)pravne znanosti. »Pajčevinar duha«, kot Nietzsche samega sebe neredko imenuje, problematizira nekatere ključne pravne kategorije oziroma koncepte, na primer pravico, zločin (zločinca), svobodno voljo, dolg, krivdo, odgovornost, kazen, kaznovanje, žrtev, kaznovano pravičnost, enakost, vzročno

¹⁴ V Sloveniji je bilo povečanje stopnje kriminalitete na začetku novega tisočletja predvsem posledica spremembe statistične metodologije in ne naraščajoče kriminalitete v državi.

zvezo in tako naprej. Njegov prispevek k filozofiji (kazenskega) prava je dobrodošel stimulan za kritično problematizacijo in rekonstrukcijo nekaterih splošno sprejetih (kazensko) pravnih doktrin in konceptov ter iskanje novih odgovorov na številna ključna pravno filozofska in pravopolitična vprašanja. Njegovi uvidi v temeljne (kazensko)pravne pojme in koncepte so dobrodošli, ker osvetlijo nekatere bližnjice in stranpoti sodobne teorije (kazenskega) prava, pa tudi zato, ker tiste pravne teoretike, ki jih »oster zrak« Nietzschejevih spisov ne odvrne, nagovarjajo k predrugačenju pogledov na nekatere »večne« in na videz neproblematične »resnice« iz ustaljenega repertoarja liberalne pravne ideologije (Flander, 2012; 2013).

Član katedre je v članku, ki ga je v dveh delih objavil v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo (RKK), splošnim uvidom v Nietzschejev prispevek k filozofiji kazenskega prava dodal prikaz ključnih potez Nietzschejeve refleksije (genealogije) kazni in kaznovanja (Flander, 2010; 2011). Uvodoma nasprotuje tezi, da je Nietzschejeva filozofska misel sicer zanimiva v svoji radikalnosti, a hkrati tako skrajna, da navsezadnje z njo nimamo česa početi. Član katedre v svojem prispevku trdi ravno nasprotno: Nietzschejeva filozofija ni skrajna (ni »nihilistična slepa ulica«), temveč je začetna, inavguralna, kar v bistvenem velja tudi za Nietzschejevo refleksijo kazni. Nietzsche namesto zgodovine vpelje genealogijo kazni. Z njo destabilizira, kar je do zdaj pri pojmu/konceptu kazni veljalo za negibno – s tem, ko problematizira utišano preteklost in samoumevnost sedanjosti, zgodovini in sedanjosti (refleksije) kaznovanja vrne življenje. Čeprav ne razvije celovite penološke teorije, ki bi lahko služila kot podlaga delovanja kaznovalnega sistema ali vsaj kakšnega njegovega segmenta, dokaj originalno odgovarja na nekatera najbolj temeljna vprašanja socio-pravno-filozofske refleksije kaznovanja in kazenskopravnega sistema. Z »blago neizprosnostjo« nasprotuje tako temeljnim premisam retributivizma kot tudi utilitarizma, ki sta osrednji paradigmi v refleksiji kaznovanja. Kljub tonu, ki je na prvi pogled abolicionističen, Nietzsche ne trdi, da bi »žival-človek« lahko shajala brez kazni. Trdi nekaj precej bolj fundamentalnega: da sta pojma »krivde« in »kazni«, ki po njegovem izvirata iz morale resentmenta (morale sužnje), eno od torišč modernosti in da ta strumno koraka po poti nihilizma. Misлити kaznovanje v nietzschejanski perspektivi(čnosti) pomeni misлити imoralistično in neesencialistično, tj. onstran ustaljenih (tradicionalnih) načinov opredeljevanja »bistva« kazni, njene moralne (ne)upravičenosti in njene funkcije. Nietzschejeva misel je umeščena onstran antagonizma utilitarizem-retributivizem, ki ga zasledimo v uvidih Kanta,

Hegla, Beccarije, Benthama, Durkheima in nekaterih drugih, ter naposled tudi onstran tiste vrste refleksije kazni, ki se ima za »humanistično« (Flander, 2010; 2011).

V članku, ki ga je prav tako objavil v RKK, član katedre s ciljem, da bi prispeval k njihovi prepoznavnosti v Sloveniji, analizira postmodernistične in poststrukturalistične smeri v kriminologiji. »Nova« radikalna kriminologija, ki se med drugim navdihuje prav pri Nietzscheju, je po ugotovitvah člana katedre kritična do nekaterih obče sprejetih resnic, ki jih je naplaval kriminološki mainstream, pa tudi do tistih, ki so nastale v tradicionalni (marksistični) kriminološki refleksiji. Zagovorniki postmodernističnih in poststrukturalističnih kriminoloških teorij zastopajo stališče, da se je tip refleksije »zločina in kazni«, ki je prevladal v moderni dobi, bolj ali manj izpel. Znanstveni instrumentarij, ki je začel nastajati pred dobrimi dvesto leti (ob genezi moderne družbe), v po(st)modernej družbi za razumevanje zločina, kriminalitete, prestopništva in odzivanja na te pojave po prepričanju postmodernističnih kriminologov ni več ustrezen. V po(st)modernej družbi potrebujemo »diskurzivni obrat«, tj. alternativne in eksperimentalne načine znanstvenega preučevanja kriminalitete, s potencialom napredne kriminološke refleksije. Po eni strani se postmodernistična kriminologija prikazuje kot »antikriminologija« oziroma anti-verzija prevladujočih kriminoloških teorij: klasicizma, pozitivizma, psiholoških in bioloških redukcionističnih razlag vzrokov kriminalitete, liberalnih socioloških kriminoloških teorij, nove teorije odklonskosti, reformizma in korekcionizma itn. Po drugi strani pa tudi kot »konstitutivna kriminologija«, tj. zrela faza v razvoju kritične kriminologije, ki jo je pravzaprav treba umestiti že kar onkraj postmodernizma. Konstitutivna kriminologija izhaja iz predpostavke, da je svet zločina in kazni kontingenten, dinamičen, nepredvidljiv in naključen, da nas kvantna fizika (teorija kaosa, teorija katastrofe, Gödlov teorem itn.) uči, da svet ni statičen in logično urejen, da ni svet, ki ga lahko (ne da bi mu delali krivico) z »znanstvenim pristopom« zreduciramo na racionalne/logične razsežnosti, in da ga zato tradicionalna kriminologija s svojim rigidnim znanstveno-spoznavnim aparatom ne more legitimno zaobjeti. Konstitutivna kriminologija izhaja iz predpostavke, da je kriminaliteta proizvod družbenih diskurzov in kot taka zavrača ustaljene načine raziskovanja mikro (individualnih) in makro (strukturnih) vzrokov kriminalitete. Prakse ustvarjanja resnice in realnosti o zločinih in kaznih skozi molarne (statične) diskurze o kriminaliteti (»diskurz nadzora«, »organizacijski diskurz«, »pravni diskurz« itd.), ki so prevladale v konvencionalni in tradicionalni kritični kriminologiji, konstitutivna kriminologija nadomesti s »transpraksami« (*transpraxis*) oziroma z

diskurzom, ki je dinamičen, dovzeten za razliko, spremembo, ironijo, paradoks in alternativo, tj. z diskurzom, ki je dovzeten za nove oblike *sebstva* in *sociusa* (Flander, 2015).

Razhajanje med tradicionalno in »novo« kriminološko znanostjo je še zlasti očitno pri zasnovi subjektivnosti. V razsvetljenski miselni tradiciji je subjekt avtonomen, racionalen in odgovoren individuum. V postmodernistični teoriji racionalistično in mehanicistično kartezijansko koncepcijo avtonomnega subjekta nadomesti nedeterminiran, razsrediščen in heteronomen individuum. Obvladujejo ga sile, ki jih proizvaja družbeno in individualno nezavedno. Subjekt je proizvod oziroma učinek nepregledne množice označevalcev v družbenem diskurzu, vpet je v družbeno-simbolno mrežo in je brez lastne avtonomije.¹⁵ Naloga konstitutivne kriminologije je de- in re-teritorializacija diskurza, tj. opustitev stare in artikuliranje nove (alternativne) vednosti o zločinu, storilcu, kazni, nadzoru in nasilju, nove kriminološke etike (»etike Drugega«), skratka, artikuliranje novega režima resnice in pravičnosti na področju kriminalitetne politike in kazenskega pravosodja, ki bi v navezi s podobnimi pristopi in prijemi v nekaterih drugih sferah vednosti lahko prispeval k naprednim družbenim spremembam (Flander, 2015).

Za obsežnejši in bolj podroben prikaz postmodernistične kriminološke refleksije v tem prispevku ni prostora. Član katedre se v svoji analizi, med drugim, odzove na očitek, da se postmodernizmu ne posreči napraviti ničesar teoretično konsistentnega in koherentnega in da gre pri njem v najboljšem primeru za spodletel poskus zgraditi nekaj kriminološko »novega«? Po njegovem videnju gre pri postmodernistični kriminološki teoriji za »novo« strateško usmeritev kriminološke analize, ki nasprotuje ustaljenemu, utrjenemu in prevladujočemu načinu razmišljanja o kriminoloških problemih – kar je skupna značilnost vseh kritičnih kriminoloških teorij. Odmika se tudi od simbolnih predstavnih in pojmovnih koordinat, ki opredeljujejo konvencionalne »liberalne« kriminološke teorije in tudi tradicionalne (marksistične) kritične kriminološke teorije. Pri kriminološkem postmodernizmu je vprašanje, ali ustvarja novo vednost ali ne, »napačno« vprašanje. Težnja po inovaciji je atribut tradicionalne sistemske teorije, ki se ji postmodernizem zoperstavi z redefinicijo

¹⁵ Postmodernistična kriminološka refleksija izhaja iz predpostavke, da so družbene vloge odprte in fleksibilne, da identiteta nikoli ni statična, nespremenljiva in dokončna, da je kontinuirano izpostavljena razliki in potencialu preobrazbe. V tradicionalni (modernejši) kriminologiji naletimo na obratno logiko: posamezniki so obravnavni kot devianti ali konformisti, kriminalci ali poštenjaki, krivi ali nedolžni, obsojeni ali oproščeni (Flander, 2015).

sistema. Novo pri postmodernizmu v kriminologiji je to, da v »novih« časih na novo postavi vprašanja in redefinira problemska polja (kritične) kriminologije (Flander, 2015).¹⁶

4 Sklep

Strnjen prikaz najpomembnejših raziskovalnih ugotovitev iz izbranih znanstvenih del članov Katedre za pravo UM FVV na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja lahko kratko in jedrnato sklenemo z zavezo, da si bomo na katedri tudi v prihodnje prizadevali, da bi z objavami izsledkov znanstvenoraziskovalnega dela na specifičnih področjih prava, ki so povezana s področjem varnosti, prispevali k razvoju varstvoslovja.

Literatura

- Ambrož, M., Cvikel, L. in Oštir, A. (2013). Problemi slovenskega zaporskega sistema v luči judikature Evropskega sodišča za človekove pravice. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(4), 345–357.
- Areh, I. in Flander, B. (2018). Interrogating suspects of crime in Slovenia. V G. Meško, B. Lobnikar, K. Prisljan in R. Hacin (ur.), *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: from common sense to evidence-based policy-making: conference proceedings* (1st ed.) (str. 194–201). University of Maribor Press; Faculty of Criminal Justice and Security.
- Areh, I., Zgaga Markelj, S. in Flander, B. (2016). Police interrogation of suspects in Slovenia. V D. Walsh, G. Oxburg, A. Redlich in T. Myklebust (ur.), *International developments and practices in investigative interviewing and interrogation, Volume 2, Suspects* (str. 204–214). Routledge.
- Bučar-Ručman, A. in Flander, B. (2016). Legitimnost kazenskega pravosodja v državah Srednje in Vzhodne Evrope – primerjalna analiza. V G. Meško, K. Eman in B. Flander (ur.), *Oblast, legitimnost in družbeno nadzorstvo* (str. 81–121). Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Cvikel, L. in Ambrož, M. (2017). *Pravice v zaporu: pregled in ovrednotenje sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice*. Pravna fakulteta: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Evropska konvencija o človekovih pravicah*. (2013). <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html>
- Flander, B. (2020). Complaints against the Slovenian police: On the problem of independence and procedural impartiality. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 22(4), 361–374.
- Flander, B. (2012). *Križna prava: odbleski kritične jurisprudence*. Fakulteta za varnostne vede.
- Flander, B. (2010). Vaja iz »višje« penologije – Nietzschejeva genealogija kazni (I.). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(4), 351–364.

¹⁶ Analiza, ki jo je opravil član katedre, je pokazala, da v Sloveniji (še) ni na vidiku postmodernistične kriminologije, kot jo poznajo v Združenih državah Amerike, Veliki Britaniji in ponekod drugje. V strokovnih delih nekaterih predstavnikov in predstavnic mlajše in srednje generacije slovenskih kriminologov in kriminologinj sicer opazimo tudi pridih postmodernizma (med drugim se sklicujejo na Nietzscheja, Foucaulta ali druge eksponente prve generacije postmodernistov), v glavnem pa so ostali zvesti liberalni kriminološki znanstveni tradiciji in/ali neomarksistični kritični kriminološki teoriji.

- Flander, B. (2011). Vaja iz »višje« penologije – Nietzschejeva genealogija kazni (II). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(2), 125–140.
- Flander, B. (2013). Nietzsche in filozofija prava (poskus uvoda). *Pravnik*, 68(7/8), 461–490.
- Flander, B. (2015). »Nova« radikalna kriminologija: očrt postmodernističnih in poststrukturalističnih kriminoloških teorij. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(3), 195–207.
- Flander, B. in Bučar-Ručman, A. (2015). Lost in transition: Criminal justice reforms and the crises of legitimacy in Central and Eastern Europe. V G. Meško in J. Tankebe (ur.), *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives* (str. 111–133). Springer.
- Flander, B. in Meško, G. (2011). 'Punitiveness' and penal trends in Slovenia: On the 'shady side of the Alps?'. V H. Kury in E. Shea (ur.), *Punitivity international developments: Vol.1* (str. 227–249). Universitätsverlag Brockmeyer.
- Flander, B. in Meško, G. (2013). Punitivnost in kaznovalni populizem v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(4), 330–344.
- Flander, B. in Meško, G. (2016a). In the name of law and order: On punitiveness and penal populism in Slovenia. V J. Czapska, M. Szafranska in D. Wojcik (ur.). *Penalny populizm: perspektywa polityczna i społeczna* (str. 155–179). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Flander, B. in Meško, G. (2016b). Penal and prison policy on the »sunny side of the Alps«: The swan song of Slovenian exceptionalism. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22(4), 565–591.
- Flander, B., Modic, M., Lobnikar, B. in Tičar, B. (2021a). *Zaključno poročilo ciljnega raziskovalnega projekta: Učinkovitost sistemskega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela*. Fakulteta za varnostne vede. https://www.fvv.um.si/wp-content/uploads/2021/06/CRP-1942_Zakljuc%CC%8Cno-poroc%CC%8Cilo.pdf
- Flander, B., Tičar, B., Modic, M., Lobnikar, B. in Cvikl, L. (2021b). *Organizacija in nadzor policije v izbranih državah, Zbornik raziskovalnega dela študentov Fakultete za varnostne vede in Pravne fakultete Univerze v Mariboru* (1. izd.). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R., Meško, G., Aebi, M. F. in Flander, B. (2022). From apparent unity to diversity: Penal policies of (former) Yugoslav republics. *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, 30(3/4), 329–354.
- Klemenčič, G., Kečanović, B. in Žaberl, M. (2002). *Vaše pravice v policijskih postopkih* (1. izd.). Pasadena.
- Mekinc, J., Lobnikar, B., Žaberl, M., Lukan, A. in Kečanović, B. (2002). *Protection of human rights and the police: Research findings, Report*. Ljubljana.
- Tičar, B. in Koren Fric, J. (2020). Case studies of independent audits of police financial operations by the Court of Audit of the Republic of Slovenia. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 22(4), 428–445.
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1). (2006, 2008, 2009, 2021, 2015, 2018, 2022). *Uradni list RS*, (110/06, 76/08, 40/09, 109/12, 54/15, 11/18, 141/22).
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP-UPB16). (2021). *Uradni list RS*, (176/21).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2017, 2019). *Uradni list RS*, (15/13, 10/17, 47/19).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZNPPol). (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2019, 2020, 2021, 2022). *Uradni list RS*, (15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 200/20, 172/21, 141/22).
- Žaberl, M. (2001). *Policijska pooblastila* (1. izd.). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Žaberl, M. (2006). *Temelji policijskih pooblastil* (1. izd.). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Žaberl, M. (2007). Policijska uporaba sile na ukaz ali po odredbi nadrejenega. V B. Lobnikar (ur.), *Zbornik prispevkov. 8. slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M. (2009a). *Uporaba prisilnih sredstev*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M. (2009b). Zakonita policijska uporaba prisilnih sredstev kot razlog izključitve protipravnosti. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik povzetkov: varstvoslovje med teorijo in prakso*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M. (2016). Nova policijska pooblastila. *Pravna praksa*, 35(15), 3.

- Žaberl, M., Nunič, M., Bobnar, T., Ferenc, R., Hudrič, G. in Senčar, A. (2015). *Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol): s komentarjem*. GV založba.
- Žaberl, M. in Pozdrec, F. (2014). Policijska diskrecija ali policijski taktični preudarek (primer policijsko pravne ureditve v Republiki Sloveniji). V B. Flander, I. Areh in M. Modic (ur.), *Zbornik prispevkov*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M., Pozdrec, F. in Oberman, I. (2016). Preprečevanje nevarnosti kot podlaga za izvajanje varnostnih pooblastil. V B. Flander, I. Areh in T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik povzetkov. 18. slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede.